

ARCHIEVEN **Innovatieagenda** **2020** **voor de** **archiefsector**

Colofon

Deze Innovatieagenda kwam tot stand dankzij de inzet en de ideeën van volgende professionals uit de archiefsector:

Sam Alloing (LIAS), Anke Dehuysser (Stadsarchief Halle), Bart De Nil (FARO), Tom Haeck (OCMW Archief Gent), Carine Goossens (Gemeentearchief Beveren), Godfried Kwanten (KADOC-KU Leuven), Pieter-Jan Lachaert (Stadsarchief Gent), Els Michiels (Coördinerende Archiefdienst Vlaamse overheid), Annelies Nevejans (Vlaams Architectuurinstituut), Hendrik Ollivier (Amsab-ISG), Eddy Put (Rijksarchief Leuven), Luc Schokkaert (KADOC-KU Leuven), Dries Vandaele (Coördinerende Archiefdienst Vlaamse overheid), Chantal Vancoppenolle (Rijksarchief Gent), Geert Van Goethem (Amsab-ISG), Isabelle Verheire (Provinciaal Archief West-Vlaanderen), Michel Vermote (Archiefbank Vlaanderen).

Met dank aan deze belangenbehartigers voor hun waardevolle feedback:

Overleg Landelijke Archieven Vlaanderen (OLAV), Sectie Archief en Hedendaags Documentbeheer van de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie (VVBAD), Werkgroep Lokaal Overheidsarchief van de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie (VVBAD), Werkgroep Privaatrechtelijk Archief van de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie (VVBAD)

Coördinatie / auteur

Bart De Nil

Tekstredactie

Annemie Vanthienen

Foto's

Jonathan Sommereyns

Vormgeving

Silke Theuwissen

Verantwoordelijke uitgever

Marc Jacobs, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

Wettelijk Depot

D/2013/11.524/14

Brussel, mei 2013

Met steun van de
Vlaamse overheid

De Creative Commons Naamsvermelding-Niet-commercieel-Geen Afgeleide werken 2.0 België Licentie is van toepassing op dit werk. Ga naar <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/be/> om deze licentie te bekijken

ARCHIEVEN **Innovatieagenda** **2020** **voor de** **archiefsector**

[Faint, mostly illegible handwritten text in a historical script, likely Flemish or Dutch, with some words like "Vereyden" and "Jare" visible.]

Naar een performantere archiefsector in 2020

Op 10 november 2011 organiseerde FARO het colloquium *Archieven 2020*. Het was een moment waarop sleutelfiguren reflecteerden over de stappen die de archiefsector het komende decennium moet nemen, zonder te weten hoe die toekomst er precies zal uitzien.¹ Veel deelnemers aan het colloquium gaven te kennen dat ze wilden verder reflecteren en werken op de lijnen die door de sprekers en tijdens het panelgesprek werden uiteengezet. Dit engagement betekende de start van een traject dat uiteindelijk zou leiden tot deze Innovatieagenda.

In een tijdspanne van één jaar stelden drie werkgroepen, samengesteld uit archivariissen uit alle geledingen van de archiefsector, een werktekst op. Deze tekst werd na feedback van verschillende belanghebbenden door de werkgroepen verder geboetseerd tot een Innovatieagenda.

De Innovatieagenda kwam van onderuit tot stand. Dat wil zeggen dat de doelstellingen en innovaties die worden voorgesteld een directe bijdrage leveren aan de werking van de archieven. Hiermee is deze Innovatieagenda complementair aan het PRISMA-eindrapport waarin, op een strategisch niveau, aan de Vlaamse beleidsmakers hefbomen worden aangereikt voor de uitbouw en versterking van het Vlaamse (landelijke) beleid voor cultureel erfgoed.² Een betere werking van archiefdiensten leidt tot een efficiënter bestuur en een betere bedrijfsvoering, waardoor deze Innovatieagenda nauw aansluit bij wetgevendende initiatieven zoals het Archiefdecreet en de interne staatshervorming. Het uitbouwen en professionaliseren van een goede efficiënte informatiehuishouding en het implementeren van innovaties, zoals open data en open access, zal ervoor zorgen dat informatie en archiefdocumenten voor iedereen beter toegankelijk worden, wat een grote maatschappelijke meerwaarde betekent.

¹ De keynotes van de rijksarchivariissen Martin Berendse en Karel Velle, alsook de reacties van Johan Van Nieuwenhuysse en Geert Van Goethem, werden gebundeld tot een dossier in *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 4(2011)4. Het dossier *Archieven 2020* wordt ingeleid door FARO-medewerkers Bart De Nil en Marc Jacobs. Online beschikbaar: www.faronet.be/files/bijlagen/blog/faro_archieven2020_inleiding.pdf

² J. WALTERUS, A. VANDER STICHELE, M. JACOBS. *Cultureel Erfgoed 2020. Hefbomen voor het Vlaams cultureel-erfgoedbeleid. Eindrapport met aanbevelingen van de PRISMA veld- en toekomstanalyse cultureel erfgoed (2009-2011)*. Brussel, FARO, 2013.

Deze Innovatieagenda is in de eerste plaats gericht aan de beleidsmakers op alle niveaus en daarom bij uitbreiding iedereen die van ver of dichtbij betrokken is bij de archief- en informatiesector. In dit document wordt duidelijk aangegeven welke innovaties de archiefsector en het beleid moeten realiseren opdat we tegen 2020 een performantere archiefsector zouden hebben. Deze Innovatieagenda moet de basis vormen voor vervolgetrajecten die leiden naar de realisatie van de voorstellen (of delen daarvan) die erin werden opgenomen. Sommige voorstellen of innovaties kunnen direct worden opgepikt door het beleid of de archiefsector. Deze Innovatieagenda wil de motor zijn voor een bredere visie en plannen omtrent informatie-, hedendaags documentbeheer en de erfgoedwerking van archieven.

Het archieflandschap is heel divers en situeert zich tussen grote landelijke archiefinstellingen en organisaties zonder formele archiefdienst. Als we in deze Innovatieagenda spreken over archiefdiensten en archivariissen bedoelen we ook informatiebeheerders en personen die een archieffunctie opnemen in een organisatie.

Dit is geen tekst op maat van elk archief, maar een visietekst die de individuele archiefinstellingen overstijgt. Het spreekt voor zich dat de voorstellen in deze Innovatieagenda niet op alle archieven van toepassing zijn. Sommige acties zijn alleen mogelijk met archieven van dezelfde schaalgrootte. Bovendien is het perfect mogelijk dat archieven met een gelijkaardig profiel elkaar gemakkelijker zullen vinden bij het realiseren van sommige innovaties. De praktijk en de specifieke context waarin archieven of archiefdiensten werken zal immers grotendeels bepalen hoe deze Innovatieagenda wordt uitgevoerd.

We beseffen dat het verschil in mogelijkheden het duidelijkst naar voren komt tussen kleine en grote organisaties. Nochtans hoeft dit niet zo te zijn. Vooral kleine archieven kunnen uit samenwerking veel profijt en efficiëntiewinst halen. Daarbij kan zelfs worden gekeken naar andere partners dan archieven. Zo kan een ver doorgedreven samenwerking met de plaatselijke openbare bibliotheek voor een gemeentearchivaris dé oplossing zijn om zijn taken als informatiebeheerder en erfgoedwerker te combineren.

Samenwerken, zowel tussen afzonderlijke archiefinstellingen als met andere organisaties, loopt als een rode draad door deze Innovatieagenda. De realisatie van deze Innovatieagenda hangt grotendeels af van de mate waarin archieven onderling of met andere sectoren zullen kunnen samenwerken. Want geen enkel archief, hoe groot ook, kan alle uitdagingen en evoluties die voor ons liggen autonoom aanpakken. Samenwerking en innovatie zijn opportuniteiten die tal van voordelen opleveren. Belangrijk is om met open vizier te handelen. Innovatie overstijgt immers individuele belangen en belemmeringen.

Het verbeteren en uitbreiden van opleidingen en vormingen voor de archiefsector vormt een noodzakelijke vereiste om archieven te wapenen tegen de uitdagingen van de toekomst. Bovendien moet ervoor gezorgd worden dat zowel het informatiebeheer als de erfgoedkant van het beroep van archivaris aan bod komen. Hiervoor is een vorming op meerdere niveaus nodig: een basisvorming voor vrijwilligers, een professionele bachelor voor het middenkader, een professionele master met focus op informatiemanagement en een postgraduaat en een modulaire navorming met verschillende specialismen zoals educatie en digitaal archiveren. Daarnaast is wetenschappelijk onderzoek dat reflecteert op en onderzoek doet naar de theoretische basis van de archivalistiek noodzakelijk.

Archieven!?

Archieven zijn plaatsen waar documenten (archiefstukken) uit het verleden, ongeacht de vorm (geschreven, gedrukt, audiovisueel of digitaal), bewaard en toegankelijk gemaakt worden voor burgers, onderzoekers, studenten en alle gebruikers met een interesse voor het verleden. Deze documenten werden ontvangen of opgesteld door een persoon, een familie, een vereniging, een overheid, een instelling, een bedrijf of een organisatie. Archieven zijn niet alleen plaatsen waar documenten worden bewaard. De archivaris speelt ook een centrale rol in de informatiehuishouding van een administratie. Hij of zij staat in voor het geheel van normen, de opmaak van archiefbeheersplannen en alle procedures en activiteiten van een archiefvormer met betrekking tot het informatiebeheer.

Archieven hebben ook een publiekswerking: ze organiseren tentoonstellingen en lezingen, ze hebben een educatieve werking, enzovoort. Archieven zijn maatschappelijk van zeer groot belang. Ze bewaren het geheugen van de samenleving, ze geven vorm aan onze identiteit en zijn de hoeksteen van de informatiemaatschappij.

Op basis van de archiefvormer wordt de archiefsector opgedeeld in de openbare publiekrechtelijke en de private sector. Onder de openbare sector verstaan we de archieven van steden, gemeenten, provincies, OCMW's en andere publiekrechtelijke rechtspersonen. In de private sector zitten privaatrechtelijke archieven van personen, families en organisaties. Deze worden bewaard in instellingen die, bijvoorbeeld, archieven van kunstenaars, architecten, componisten en musici beheren, bij heemkundige verenigingen, in publiekrechtelijke archieven of bij landelijke culturele archiefinstellingen.

Het Cultureel-erfgoeddecreet focust op de cultureel-erfgoedwerking van archieven. Hiervoor wordt het begrip 'culturele archiefinstelling' gehanteerd. Dat is de benadering van archieven vanuit een cultuurhistorische, geschiedkundige of wetenschappelijke invalshoek. Een culturele archiefinstelling ontplooit een werking die past in de hedendaagse praktijk en theorie van de archiefwetenschap en het hedendaags documentbeheer en ontplooit een actieve erfgoedwerking rond haar collectie. Zij beheert een collectie cultureel erfgoed die voornamelijk tot stand komt door overdracht van archiefbestanden. Voor deze kwalitatieve erfgoedwerking kan een culturele archiefinstelling onder het Cultureel-erfgoeddecreet worden erkend via het behalen van een kwaliteitslabel. Ook documenten uit stads-, gemeente-, provincie- of rijksarchieven kunnen een cultureel-erfgoedwaarde bezitten. Als de stad, de gemeente of de provincie een cultureel-erfgoedwerking uitbouwt op basis van deze documenten moet deze werking aan dezelfde kwaliteitsvoorwaarden kunnen worden getoetst als voor het omgaan met privaatrechtelijke archieven.

Op het bestuurlijk-administratieve archiefbeheer in de openbare sector is de federale Archiefwet van 1955 en het Vlaamse Archiefdecreet van 2010 van toepassing. Door de gedeeltelijke vernietiging van het decreet door het Grondwettelijk Hof in 2012 is de bevoegdheid over het archiefwezen verdeeld. De Vlaamse overheid en de algemeen rijksarchivaris werken nu samen om een geïntegreerd archiefbeleid in Vlaanderen te realiseren.

Een visie voor 2020

Samenwerking

In het belang van al haar gebruikers wil de archiefsector tegen 2020 de samenwerking tussen de afzonderlijke archiefinstellingen en andere collectiehoudende instellingen, zoals musea en bibliotheken, maximaal uitbouwen. Onder de noemer van samenwerking valt zowel het delen van mensen en middelen, het samen ontwikkelen en aanbieden van diensten aan archieven en archiefvormers als het uitbouwen van de publiekswerking. De reikwijdte van deze samenwerking gaat van de bestuurlijke tot de erfgoedwerking van archieven en behelst zowel het analoog als het digitaal materiaal. Hiermee wil de archiefsector haar opdracht als bewaarder van het geheugen van onze samenleving en als hoeksteen van de informatiemaatschappij zo efficiënt mogelijk vervullen.

Archieven worden, onder meer door de snelle (technische) evoluties en de groeiende verwachtingen van het beleid en 'de burger' op het vlak van dienstverlening in een digitale netwerkomgeving, geconfronteerd met voortdurende innovatiegolven. Dit maakt dat ze staan voor enkele grote uitdagingen. Enerzijds zijn ze gebonden aan hun opdracht en moeten ze op lange termijn de kwaliteit en betrouwbaarheid van hun werking en de archieven die ze bewaren behouden. Maar anderzijds zijn ze gedwongen om snel in te spelen op nieuwe evoluties, willen ze niet hopeloos achterop geraken. Daarenboven staat er door de snelle opmars van mobiele media, open source, open standaarden en open data een nieuwe innovatiegolf aan te komen.

Voor veel, met name kleinere, archiefdiensten is dit een reëel probleem. Zij hebben niet de mensen of de middelen om te investeren in kennis over deze nieuwe ontwikkelingen of om op de hoogte te blijven van de instrumenten en diensten die voor hen nuttig kunnen zijn.

- De vereniging Welzijnsband Meetjesland is een samenwerkingsverband tussen dertien OCMW's van gemeenten in het Meetjesland met als doel het realiseren van gemeenschappelijke projecten. Het gaat stuk voor stuk om projecten waarvoor gespecialiseerd personeel moet worden in dienst genomen, personeel dat de verschillende deelnemende OCMW's afzonderlijk niet kunnen in dienst nemen, omwille van de hoge loonkost van deze specialisten en omdat het niet om fulltime tewerkstellingen gaat. Zo was het voor hen mogelijk een archivaris in dienst te nemen die werk maakt van het opzetten van een goede informatiehuishouding voor de Meetjeslandse OCMW-archieven en bijgevolg van de goede, geordende en toegankelijke archiefdocumenten.

Nochtans worden in de archiefsector door afzonderlijke archiefinstellingen veel expertise en instrumenten ontwikkeld. Deze verworven expertise als een dienst aanbieden aan de collega-archieven is een kostenefficiënte oplossing. De diensten kunnen op verschillende niveaus worden aangeboden waarbij sommige archieven de rol van adviesverstrekker in hun werkingsgebied of regio kunnen opnemen. Voorwaarde evenwel voor de duurzaamheid van dit model is de structurele inbedding in de werking van archieven, zodat het niet vrijblijvend wordt. Zo is het gezamenlijk werken aan calamiteitenplannen een goed instrument om verschillende werkprocessen op elkaar af te stemmen, diensten en middelen te delen of samen aan te kopen. Daarnaast moeten archieven steeds beroep kunnen doen op projectmatige subsidies voor het ontwikkelen van nieuwe innovatieve diensten of instrumenten.

De provincie West-Vlaanderen tracht via haar Archiefdienst de archiefzorg en het archiefbeheer bij de lokale besturen te verbeteren. Dat wordt gedaan door (tijdelijke) subsidies bij het inrichten van nieuwe lokale archiefdiensten en het aanbieden van logistieke steun. Zo wordt het Provinciaal Beheerprogramma voor Archieftoepassingen Probat gratis ter beschikking gesteld en worden er gezamenlijke aankopen van hoogwaardig zuurvrij verpakkingsmateriaal georganiseerd. Daarnaast voert een provinciaal archiefconsulente een stimuleringspolitiek met betrekking tot de lokale archieven. Dit houdt in:

- advies verlenen aan en begeleiden van de lokale archiefdiensten;
- coördineren van de subsidieaanvragen van nieuwe gemeentelijke of intergemeentelijke archiefdiensten;
- samenstellen van de digitale nieuwsbrief 'Archiefbrief provincie West-Vlaanderen';
- organiseren van een jaarlijkse overlegvergadering met de gesubsidieerde archieven.

We zien een dergelijk 'dienstenmodel' ook als de oplossing voor de problematiek van het digitaal archiveren. Momenteel wordt deze problematiek fragmentarisch en in een verspreide slagorde aangepakt. Vooral de middelgrote en kleine archieven blijven in de kou staan bij gebrek aan mensen of middelen om zich nog maar op de hoogte te houden van alle aspecten van digitale duurzaamheid. De archiefsector heeft alle belang bij de ontwikkeling van een gemeenschappelijke oplossing voor het bewaren en toegankelijk houden van digitale informatie die tegemoet kan komen aan de noden en behoeften van alle archiefinstellingen, zowel klein als groot, publiek- als privaatrechtelijk. Het gaat dan om een gemeenschappelijk dienstenmodel waarbij op basis van gedeelde infrastructuur en expertise gedeelde diensten (*shared services*) en voorzieningen worden ontwikkeld die de klanten kunnen afnemen. Die klanten blijven verantwoordelijk voor hun digitaal informatiebeheer volgens de regels van de kunst. Het opnemen van digitale content, het duurzaam bewaren, het toegankelijk houden enzovoort, kunnen ze uitbesteden. In ruil daarvoor betalen ze volgens de hoeveelheid materiaal en de aard van de diensten. Deze bundeling van data en diensten overstijgt vele malen de mogelijkheden van de afzonderlijke archieven.

Naast de digitale depots moet er blijvend geïnvesteerd worden in duurzame fysieke depots. Ook hier geldt dat het delen van de beschikbare depotruimte op lange termijn mogelijk moet zijn. De eerste stap om dit te bereiken is het waar mogelijk delen van dezelfde werkprocessen voor het depotbeheer en het ontwikkelen van een uniform beheerssysteem voor depots. Archieven kunnen via dit systeem de overvloedige depotruimte tijdelijk aanbieden aan andere archieven. Zo kunnen investeringen in depots beter worden afgestemd op de behoeften en de beschik-

bare depotruimte. Het verbinden van kwaliteitseisen aan de instap in een gezamenlijk depot-beheersysteem zal als een hefboom werken in de professionalisering van het depotbeheer bij archiefinstellingen. Het is essentieel dat ook structurele samenwerking wordt aangegaan met andere actoren, zoals bijvoorbeeld de provinciale depotwerking.

Een uniforme collectieregistratie zal het ook mogelijk maken om beheersgegevens over de collecties uit te wisselen. Hierdoor kunnen archieven hun verwervings- en collectiebeleid beter op elkaar afstemmen waardoor sommige lacunes worden opgevuld of versnippering van bepaalde collecties wordt tegengegaan. Hierdoor zal ook de dienstverlening aan de gebruiker verbeteren.

Archieven kunnen verschillende diensten en middelen met elkaar delen. Voor het vernietigen van archief, het aankopen van verpakkingsmateriaal of het aanbieden van groepsverzekeringen kunnen generieke raamcontracten worden opgesteld. Een ander voorbeeld is de realisatie, per regio, van een goed uitgerust atelier dat door alle archieven en zelfstandige restauratoren kan worden gebruikt, uiteraard mits enkele afspraken over een gepaste vergoeding voor de archiefinstelling die het atelier huisvest. Vermits de archieven hun middelen samenbrengen, kan ook eenvoudiger worden overgegaan tot de aankoop van gespecialiseerde apparatuur die kan worden gedeeld zoals hydrometers, scanapparatuur, quarantaineruimte, enzovoort.

Naast infrastructuur of middelen kunnen ook personeelsleden als een educatief medewerker of digitaal archivaris worden gedeeld. Vooral kleine archieven kunnen door het delen van mankracht efficiënter werken en taken uitvoeren die ze anders niet aankunnen. Ook grote archieven kunnen baat hebben bij een uitwisseling van personeel.

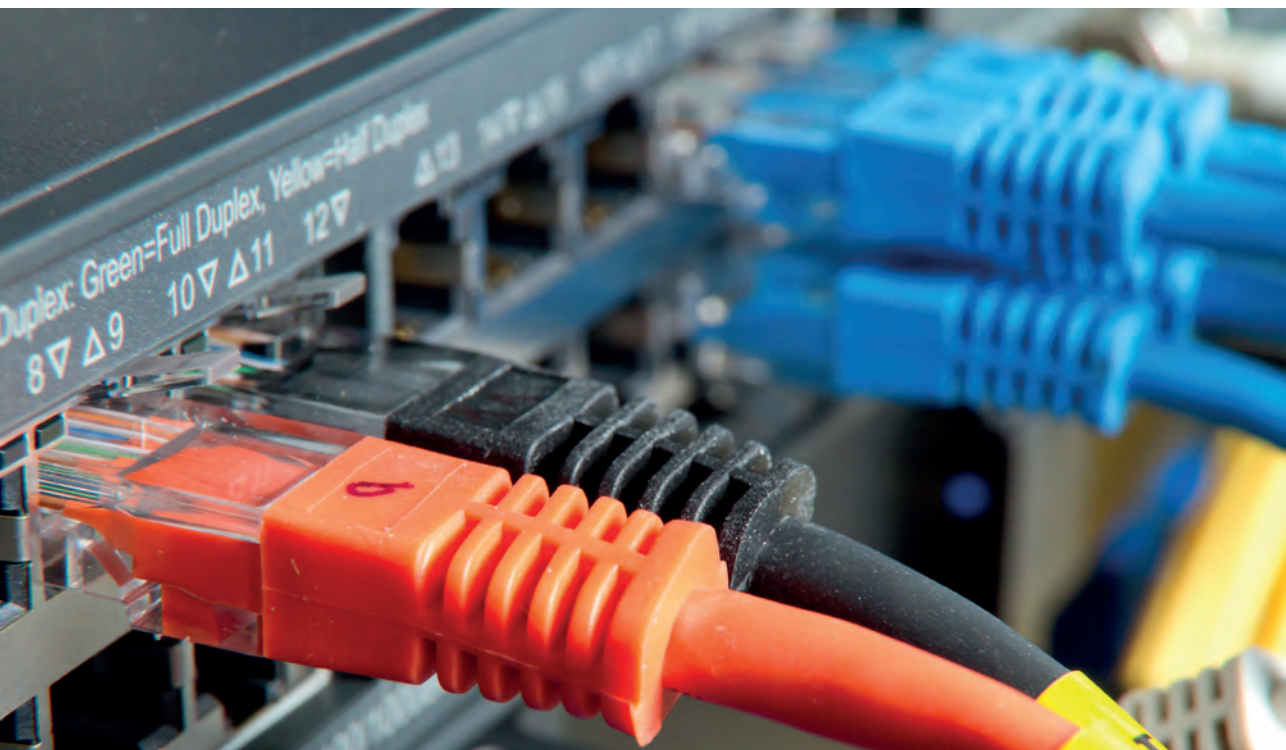
- In Geel werkt het archief structureel samen met de openbare bibliotheek en de plaatselijke geschiedkundige kring, het Geels Geschiedkundig Genootschap (GGG). Het Geelse stadsarchief en de openbare bibliotheek bevinden zich in hetzelfde gebouw. De belangrijkste vorm van samenwerking tussen de twee instellingen bestaat uit de gezamenlijke bibliotheekcatalogus Brocade, die ook verbonden is met de provinciale bibliotheekcatalogus ISIS. Een klant van de bib ziet dus in de catalogus ook meteen wat er in het archief te vinden is. Het stadsarchief deelt haar lokalen met het GGG. Ze hebben een gemeenschappelijke leeszaal, bibliotheek en depot. Een bezoeker kan dus zowel de collecties van het archief als van het GGG raadplegen.

Doelstellingen tegen 2020:

- ⊙ Er is een wettelijk en juridisch kader gecreëerd waardoor het gezamenlijk aanbieden en ontwikkelen van diensten en middelen door archieven die behoren tot verschillende beleidsniveaus, wordt gefaciliteerd.
- ⊙ Er is een dienstenmodel ontwikkeld, waarbij mensen en middelen worden gedeeld en gezamenlijke diensten aan archiefdiensten en archiefvormers worden aangeboden en geïmplementeerd.
- ⊙ De archiefsector heeft meegewerkt aan de ontwikkeling van en participeert aan een gemeenschappelijke oplossing voor het bewaren en toegankelijk houden van digitale archiefdocumenten die tegemoet komt aan de noden en behoeften van de brede erfgoedsector.
- ⊙ De archiefsector ontwikkelt en deelt een uniform beheerssysteem voor depots.

Archiefbewustzijn

Tegen 2020 zal de archiefsector het individueel en collectief archiefbewustzijn versterken. Onze maatschappij moet zich bewust worden van het maatschappelijk belang van archieven. Ze bevatten immers het geheugen van de samenleving, ze geven vorm aan onze identiteit en zijn een van de hoekstenen van de informatiemaatschappij. “Archieven leggen besluiten, handelingen en herinneringen vast. Archieven zijn uniek en onvervangbaar erfgoed, doorgegeven van generatie op generatie. Archieven worden vanaf hun vorming zo beheerd, dat zij hun waarde en betekenis behouden. Zij zijn gezaghebbende bronnen van informatie, die verantwoord en transparant administratief handelen ondersteunen. Zij spelen een wezenlijke rol in de ontwikkeling van de samenleving door het veiligstellen van en het bijdragen aan individueel en gemeenschappelijk geheugen. Vrije toegang tot archieven verrijkt onze kennis van de samenleving, bevordert democratie, beschermt burgerrechten en verhoogt de kwaliteit van het leven.” [Universele Verklaring over Archieven, 2010].

Bovenstaand citaat geeft in een notendop weer waarom onze maatschappij, de beleidsmakers en het management zich bewust moeten worden van het belang van archieven. Voor het creëren van dit archiefbewustzijn zijn bewustmakingsacties en instrumenten nodig. Dit moet gebeuren op de verschillende domeinen waarop archieven betrekking hebben: informatiebeheer, onderzoek, erfgoed, onderwijs, enzovoort.

Voor het creëren van een archiefbewustzijn zowel binnen als buiten de organisatie als bij bepaalde doelgroepen hebben archivariissen nood aan kennis of ondersteuning en advies op het vlak van communicatie en netwerking. Archivariissen en archiefvormers hebben er baat bij om hun realisaties en de waarde van hun archieven onmiddellijk aan de pers en de beleidsmakers te communiceren. Hiervoor moeten archivariissen enerzijds kunnen omgaan met en gebruiken van de (sociale) media. In de opleiding moet er daarom aandacht zijn voor het verwerven van dergelijke competenties. Anderzijds moeten archiefinstellingen zich beter profileren in de maatschappij. Dit kan door het voeren van een (gemeenschappelijke) promotiecampagne, het nadrukkelijk participeren aan publieksactiviteiten, enzovoort. Daarnaast moet de archiefsector zich onder het motto ‘eenheid in verscheidenheid’, eventueel samen met andere sectoren, profileren, gebaseerd op een sterkere interne samenhang en gedeelde belangen.

In het buitenland vinden we tal van goede voorbeelden van campagnes over archiefbewustzijn, opgezet door de archiefsector:

I Found It In The Archives! is een initiatief van archieven in de VS gericht naar individuele burgers die in hun collecties documenten, interessant erfgoed of een link naar hun familie hebben gevonden.

Om archieven bekender te maken bij het grote publiek wordt in het Verenigd Koninkrijk jaarlijks de *Archives Awareness Campaign* gevoerd. Elk jaar wordt een ander thema in de kijker gezet.

De sectorvereniging van de archiefinstellingen in Nederland (BRAIN) nam het initiatief om de beginnende archiefonderzoeker wegwijs te maken in De Nederlandse Archieven

(DNA). Ze ontwikkelde hiervoor een gezamenlijke imagocampagne en het webportaal OnsDNA.nl.

De Canadian Council on Archives ontwikkelde onder meer een toolbox die archieven moet helpen om beter te communiceren met de verschillende beleidsniveaus, politici en de media.

Het Nationaal Archief Nederland organiseert elke eerste dinsdag van het jaar een Openbaarheidsdag. Op die dag maakt het Nationaal Archief via de pers aan het brede publiek bekend dat op honderden meters archief de beperkingen aan de openbaarheid zijn vervallen en dat daarmee het materiaal vrijelijk beschikbaar is gekomen voor geïnteresseerde burgers, journalisten en onderzoekers.

De archiefvisies in Nederland en het Verenigd Koninkrijk kwamen tot stand na nationale campagnes waaraan alle actoren in de archiefsector en het publiek konden meewerken.

Door een actieve rol te spelen in de maatschappij kunnen archieven bemiddelaars vinden die meewerken aan het creëren van een archiefbewustzijn. We denken onder meer aan de goede en gemotiveerde **vrijwilligers** die in het archief werken, de verenigingen die meewerken aan publieksacties, de lokale beleidsverantwoordelijken of het grote publiek, archiefgebruikers (onderzoekers, journalisten, heemkundigen ...) enzovoort.

Het maatschappelijk belang van de archivaris is nauw verbonden met het feit dat hij als **informatiebeheerder** de werking optimaliseert en streeft naar een hogere efficiëntie, wat resulteert in kostenbesparing en een betere dienstverlening. In het bijzonder in de digitale netwerkmaatschappij waarin werking en dienstverlening steeds meer virtueel en mobiel worden, neemt het belang van de archivaris als informatiebeheerder overhand toe.

Archieven moeten ook werken aan de identiteit van hun sector. Dit kan onder meer door samen een **handvest** op te stellen waarin archieven hun gedeelde normen en waarden vastleggen. Als basis voor dit handvest wordt de *Universele Verklaring over Archieven* van de International Council on Archives gebruikt.

Via het **onderwijs** moet het belang van archieven als een van de hoekstenen van onze informatiemaatschappij aan de jeugd worden meegegeven. Hiervoor is een grootschalige actie rond archieven en democratie in de scholen nodig, die wordt gevoerd door de archiefsector en alle beleidsniveaus. In het kader van een brede erfgoedwerking is het nodig dat er meer aandacht komt voor erfgoededucatie binnen de lerarenopleiding, zowel voor het kleuter- en het basisonderwijs als voor het secundair onderwijs.

In 2012 realiseerde het Archief OCMW Gent de tentoonstelling 'Een helpende hand' over de verzorgende sector doorheen de geschiedenis van OCMW Gent en zijn voorgangers. Het Archief OCMW Gent vindt het zeer belangrijk om met haar tentoonstellingen kinderen en jongeren uit alle onderwijstypes en -niveaus te bereiken. Voor deze tentoonstelling werden individuele opdrachtenkaartjes gemaakt waarmee leerlingen uit het basisonderwijs op ontdekking kunnen gaan doorheen de tentoonstelling. Door middel van een hele reeks gevarieerde opdrachten, zoals iets opzoeken in een oud document of op een computer, het tekenen van een symbool, het schrappen van woorden die niet passen of zoeken naar fouten in foto's, verwerven de leerlingen kennis over het thema en het historisch onderzoek. Voor het secundair en hoger onderwijs ging de aandacht vooral naar studierichtingen die met verzorging te maken hebben. Studenten hadden de keuze om te werken met meer uitgebreide opdrachten of de tentoonstelling te bezoeken aan de hand van een bezoekersleidraad. Het Archief OCMW Gent wil met een jaarlijkse tentoonstelling bijdragen aan het historisch besef bij kinderen en jongeren en hen bewust maken van het maatschappelijk belang van het archief. Hierbij wordt steeds een link gezocht met de actualiteit en ingehaakt op hun leefwereld.

Educatie wordt een van de belangrijkste toekomstige aandachtspunten voor archieven. Archiven hebben immers een enorm educatief potentieel. Spijtig genoeg zijn ze er zich nog te weinig van bewust en moeten ze werken aan het verwerven van onderwijsexpertise. Digitale en analoge archiven moeten worden aangewend in onderwijsleerpakketten. Om de vindbaarheid en bruikbaarheid van bronnen door het onderwijs te vergroten moeten de beschrijvingen worden verrijkt met metadata uit het onderwijs. Dit wordt ook wel eens 'didactiseren' genoemd. Bijzondere aandacht moet daarbij gaan naar het didactiseren van digitale objecten uit een archief tot digitale leerobjecten. Om dit mogelijk te maken moeten archivariissen de manier waarop ze hun archieven beschrijven om ze toegankelijk te maken, uitbreiden met specifieke informatie voor gebruikers uit het onderwijs. Om hun collecties in te schakelen in het onderwijsleerproces zullen archiven zelf de nodige expertise in huis moeten halen of met elkaar moeten delen. In dit verband zijn ook open data van belang. Collecties en informatie moeten immers open (lees: toegankelijk en rechtenvrij) door het onderwijs kunnen worden gebruikt. Structurele partnerschappen met partners uit het onderwijs, zoals lerarenopleidingen of Canon Cultuurcel, kunnen hierbij helpen.

In 2006 ontwikkelden het Waas Archievenoverleg en de Erfgoedcel Waasland het project 'Archief op het Spoor'. Dat toonde op een laagdrempelige wijze de functie en het belang van de Wase lokale overheidsarchieven aan, maar toonde tegelijk ook hun onderlinge verscheidenheid.

Het project bestond uit een reizende tentoonstelling, een DVD met lessenspakket en een publicatie die de inwoners van het Waasland overtuigden van de rijkdom en de herkenbaarheid van de Wase archieven. De reizende tentoonstelling, de zogenaamde ATW Express (*ArchiefTrein Waasland Express*) bestond uit acht coupés met een mix van reizigers die hun persoonlijke verhaal vertelden. Ze waren afkomstig uit de acht Wase gemeenten en uit verschillende historische periodes. De archiefdocumenten waarmee hun verhalen waren gereconstrueerd, werden mee gepresenteerd.

De trein spoorde in 2007 en 2008 door het hele Waasland en hield behalve in de deelnemende archiefinstellingen ook halt in culturele centra, bibliotheken, administratieve centra, het Waasland Shoppingcenter en de Siniscoop. Het project was het resultaat van een hechte samenwerking tussen verschillende partners.

Doelstellingen tegen 2020:

- De archieven hebben een beter imago dankzij het voeren, samen én met de brede erfgoedsector, van bewustmakingsacties gericht naar zowel het brede publiek als verschillende doelgroepen.
- De archieven hebben een gemeenschappelijk handvest waarin ze hun gedeelde normen en waarden hebben vastgelegd.

Virtuele leeszalen

We zitten volop in een evolutie waarbij steeds meer archieven naast hun fysieke leeszaal ook virtuele leeszalen zullen inrichten. De archiefgebruikers willen immers steeds meer archieven consulteren via het internet. Daarbij geldt de regel: “archieven zijn niet om naar te kijken, maar om mee te werken.” Dat betekent dat archieven meer moeten doen dan het aanbieden van digitale beelden op een website. Het gaat om het aanbieden van allerlei online diensten voor verschillende doelgroepen, zoals publieksvriendelijke toegangen op archieven, digitale bronnen, materiaal voor het onderwijs, scannen-op-aanvraag, interactie met de online gebruikers zoals een chatmodule als vraagbaak, enzovoort. Daarbij is het belangrijk te beseffen dat één algemene website waarop alles uniform wordt aangeboden niet meer van deze tijd is. Elke doelgroep, elke dienst, veronderstelt een specifieke benadering, een aangepaste interface of enkele online instrumenten. Het inrichten van virtuele leeszalen is allesbehalve gemakkelijk en vergt veel tijd. Het veronderstelt immers een andere organisatiestructuur, nieuwe werkprocessen en competenties, andere businessmodellen (rekening houdend met het dalend aantal fysieke leeszaalbezoekers en een stijgend aantal virtuele bezoekers), om nog maar te zwijgen van het leren omgaan met de rechtenproblematiek. Om dit te kunnen realiseren en om kostenefficiënt te werken is het aangewezen dat ook hier archieven samenwerken door het delen van infrastructuur, middelen en kennis. Archieven zouden gezamenlijk een systeem voor het scannen-op-aanvraag kunnen uitrollen als dienst voor de virtuele gebruiker. Een dergelijk systeem geeft aan de archieven die dit wensen daarenboven ook de mogelijkheid om bijkomende inkomsten te genereren, door het vragen van een vergoeding voor het kopiëren van hun digitale en papieren archieven. Het samenwerken rond virtuele leeszalen maakt het ook mogelijk om archieven van personen of instellingen die in verschillende archiefinstellingen verspreid zitten samen te brengen.

Betekent dit het einde van de traditionele ‘fysieke’ archiefleeszaal? Uiteraard niet. Het is de bedoeling dat virtuele leeszalen versterkend werken op de publiekswerking van archieven. Zo is het de bedoeling dat klassen die online in contact komen met archiefdocumenten daarna een bezoek brengen aan het archief om bv. de charters en oorkonden te bekijken en te betasten. Het archief kan ook activiteiten inrichten voor de gebruikers van zijn online bronnen.

In een digitale netwerkmaatschappij heeft ‘de gebruiker’ geen boodschap aan een opsplitsing van het archieflandschap. Hij verwacht één toegang naar gecontextualiseerde bronnen of informatie, ongeacht van waar ze komen of wie ze heeft gevormd. Uiteraard zonder dat hierbij de diversiteit van het archieflandschap en kennis over hoe deze archieven tot stand zijn gekomen verloren gaat. Het is daarom wenselijk om in 2020 te komen tot één digitale infrastructuur die gegevens over de archieven (beschrijvingen, bewaarplaatsen, beheerinformatie, enzovoort) verzamelt. Om die vervolgens langs webinterfaces beschikbaar te stellen aan ‘de gebruiker’ en de sector. Het gaat met andere woorden om een ‘archiefplatform’ dat alle toegangen op archieven in Vlaanderen en Brussel kan aanbieden. Dit archiefplatform moet voor de archiefsector een hefboom zijn om op een gestandaardiseerde manier te werken, een instrument dat samenwerking stimuleert en mogelijk maakt en de archiefsector een gezicht geeft.

Voor de concrete realisatie van het archiefplatform moeten alle reeds bestaande instrumenten (zoals Archiefbank Vlaanderen), kennis en middelen worden samengebracht. Een voldoende structurele en financiële omkadering is nodig om de doelstellingen van het archiefplatform te verzekeren. Het archiefplatform zal een werk van lange adem zijn, maar uiteindelijk zullen

zowel de archiefsector als de maatschappij er wel bij varen. Het zal de archiefsector als geheel virtueel op de kaart zetten en haar een grotere slagkracht geven. De digitale omslag die archiefdiensten zullen maken om te kunnen toetreden tot het archiefplatform zal resulteren in een efficiënter informatiebeheer en een grotere vindbaarheid en, bijgevolg, toegankelijkheid van de archieven en hun collecties. Wat een belangrijke bijdrage is aan onze evoluerende informatie- en kennismaatschappij.

Doelstellingen tegen 2020:

- ⊙ De archiefsector heeft een archiefplatform ontwikkeld dat zoveel mogelijk gegevens veramelt over de archieven (beschrijvingen, bewaarplaatsen, beheerinformatie, enzovoort).
- ⊙ Het merendeel van de archieven beschikt over een performante virtuele leeszaal.

⋮ Een mooi voorbeeld van vrijwilligerswerking in een digitale omgeving is het project Itinera Nova van het stadsarchief van Leuven. Het Leuvens stadsarchief greep de digitalisering van de schepenbank aan om een nieuwe publiekswerking rond het transcriberen van de schepenbank uit te bouwen. Er werd een innovatieve transcriptiemodule ontwikkeld waardoor iedereen, ongeacht zijn of haar niveau, online kan meewerken aan de ontsluiting van de schepenbank. Deze virtuele leeszaal betekende de start van een uitgebreide vrijwilligerswerking waarbij onder meer geïnteresseerde scribenten in het stadsarchief cursussen paleografie kunnen volgen.

